

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֶמְדַּת יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשֵׁת הַשָּׁבוּעַ נש"א תשפ"א

מְגִדֵּל עֶדְרָה, הִשְׁיבָה הַרְאשׁוֹנָה בַּגּוֹשׁ עֲצִיּוֹן. מִי הָקִים וְלִמָּה?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

"ביום ההוא נאם יְקֹנָק אֶסְפֶּה הַצִּלְעָה וְהַנְּדָחָה אֶקְבְּצָה וְאֲשֶׁר הִרְעֵיתִי: וְשִׁמְתִי אֶת הַצִּלְעָה לְשֹׁאֵרֵי וְהַנְּדָחָה לְגוֹי עֲצוּם וּמְלֹךְ יִקְנֹךְ עֲלֵיהֶם בְּהַר עֲצִיּוֹן מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם: פ' וְאַתָּה מְגִדֵּל עֶדְרָה עֲלֶיךָ בַּת צִיּוֹן עֶדְרָה תִּתְּנִיךְ תִּתְּנִיךְ וּבָאָה הַמְּקִשְׁלָה הָרִאשׁוֹנָה מִמְּלַכַת לְבַת דְּרוּשָׁלַם" (ד' ו-ח).

בחסדי השם, נבואת מיכה נראית מתגשמת בימינו. קיבוץ גליות אחרי שבר נורא, קוממיות מדינית והצלחה אדירה. נקווה שבקרוב נזכה גם להשכנת שכינה.

תרגום יונתן במקום (שגם רש"י מצטוט) מוסיף לו נופך ומפרש את הפסוקים על התגלות המלך המשיח: "וְאַתָּה מְשִׁיחָא דְיִשְׂרָאֵל דְטָמִיר מִן קְדָם חוֹבֵי כְנֻשָׁתָא דְצִיּוֹן לָךְ עֲתִידָא מְלִכּוּתָא לְמִיתִי וְיִיתִי שְׁלִטוֹנָא קְדָמָךְ לְמַלְכוּת כְּנֻשָׁתָא דְרוּשָׁלַם".

הביטוי **מְגִדֵּל עֶדְרָה** מופיע גם בספר בראשית: "וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אֶהְלָה מִהָלָא לְמִגְדֵּל עֶדְרָה" (ל"ה כא).

המיוחס ליונתן שם מתרגם: "וּיְגִטֵּל יַעֲקֹב וּפְרָם לְמִשְׁכְּנֵיהָ מִן הַלָּא לְמִגְדֵּל עֶדְרָה אֲתָרָא דְמִתְמָן עֲתִיד דְאַתְגְּלִי מְלַכָּא מְשִׁיחָא בְּסוּף יוֹמָיָא".

כלומר, הוא מזהה את **מְגִדֵּל עֶדְרָה** עם המקום שממנו יתגלה המלך המשיח. פסוק זה מופיע בסמיכות לפסוקים העוסקים בקבורת רחל ובהמשך מסעה של משפחת יעקב אבינו לכיוון חברון, שם הם התיישבו. חוקרי ארץ ישראל זיהו מקום זה עם הגבעה המתנשאת מעל היישוב מגדל עוז שבגוש עציון. לגבעה זו קשר מיוחד לירושלים, זהו המקום היחיד בין ירושלים לחברון, שממנו ניתן לראות את הר הבית מרחוק. יתכן מאוד שעל מקום זה נאמר: "בְּיָוֵם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אֲבָרְהָם אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם מְרָחֵק" (בראשית כ"ב ד).

מסתבר שבר כוכבא, שעליו כותב הרמב"ם: "שהרי רבי עקיבא חכם גדול מחכמי משנה היה, והוא היה נושא כליו של בן כוזיבא (כוכבא) המלך, והוא היה אומר עליו שהוא המלך המשיח, ודימה הוא וכל חכמי דורו שהוא המלך המשיח" (הלכות מלכים פ' יא ה"ג), גם הוא הכיר את המסורת שמביאים התרגומים, ולכן קבע את מושבו דווקא במקום זה.

מימי בר כוכבא ועד שנת תרפ"ז (1927), עמד המקום בשיממונו גם מבחינה יהודית. בשנה זו יזם רבה הציוני של מאה שערים (שהיה גם ראש ישיבת מאה שערים ואחד משלשת הדיינים של ירושלים), הרב יוסף גרשון הורביץ (למען השקיפות - סבא רבה שלי) עם אחרים, את חידוש ההתיישבות היהודית במקום. הם ארגנו קבוצה של כעשרים מתיישבים (רוב חברי הקבוצה היו יהודים שעלו מתימן), אליהם צירף הרב יוסף גרשון הורביץ שבעה מתלמידי ישיבתו. כך הוקם הסניף של ישיבת מאה שערים באזור גוש עציון וקול התורה החל להישמע שוב ברמה. [נציין במאמר מוסגר כי גם המזרחי בירושלים נוסד בישיבת מאה שערים, ע"י הרב י.ג. הורביץ במעמד הראי"ה קוק. בביתו של הרב הורביץ, בנוכחות אבי"ד ירושלים הרצ"פ פרנק, צוינה גם הישיבה הראשונה של כנסת ישראל בירושלים (ט"ו שבט תש"ט) בברכת שהחיינו בשם ומלכות].

המתיישבים נאחזו במקום במסירות נפש עילאית. בחורף תרפ"ז (1927) ירד שלג כבד מאוד בהרי הגוש, והישוב הצעיר היה נצור במשך כשבועיים, הייתה כבר סכנה של מוות ברעב. הישועה הגיעה משני כיוונים. הראשון, הרב יחזקאל סרנה זצ"ל, ראש ישיבת "חברון" (כפשוטו) שלח אליהם יהודי עם חמור ועליו כמה שקי דבלים, תמרים וצימוקים להחיות את נפשם. מכיוון זה הגיעה גם משלחת של ערביי "בית אומר", שכניהם הערבים שהיו עמם ביחסים טובים, עם אספקה נוספת כדי להצילם.

בשנת תרפ"ט (1929) יצא הרב יוסף גרשון הורביץ למסע גיוס כספים בארה"ב, כדי לחזק את ישיבת מאה שערים והסניף שהוקם במגדל עדר. לצערנו, בחודש מנחם אב של שנה זו, פרצו פרעות תרפ"ט. רבים נרצחו בכל רחבי הארץ, ומה שנחלק בזיכרון הלאומי הוא הטבח של ערביי חברון בשכניהם היהודיים. גם יהודי **מְגִדֵּל עֶדְרָה** חשו בסכנה הנוראה והידיעות על טבח קרוב הלכו ורבו. גם אז כעשרים וחמישה מתושבי "בית אומר" נחלצו להושיעם, ועזרו להם להגיע, בסופו של דבר, לירושלים בשלום.

(בשנת תרצ"ג (1933) רכש מהם שמואל צבי הולצמן את הקרקעות ובשנת תש"ג (1943) חודש היישוב היהודי באזור זה והוקם קיבוץ כפר עציון. יישובי הגוש חרבו ונפלו בדי' באייר תש"ח (1948), והוקמו מחדש, ב"ה, לאחר מלחמת ששת הימים. מאז קול התורה הולך ומתגבר בארצנו ובגוש עציון בפרט.

הבה נתפלל כי הקב"ה ימשיך לשלוח את עזרתו מקודש, רפואה שלימה לכל הפצועים, ניחומים לכל המשפחות ששכלו את יקיריהן, יביא שקט שלוה ושגשוג לכל עמנו ואוהבנו, ויעניש את אויבינו.

לע"נ חברי הנהלת 'ארץ חמדה'

לע"נ מר שמואל וגב' אסתר שמש ז"ל י"ז בסיוון / כ"י באב	לע"נ מר משה וסרצוג ז"ל כ"י בתשרי תשפ"א	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל ט"ו בתשרי תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל י"ב באייר תשע"א	לע"נ מרת מירל ז"ל י"ז בסיוון / כ"י באב	לע"נ הרב אשר וסוזן וסרטיל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף
לע"נ הרב יוסף וסוזן וסרטיל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	לע"נ ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד ז"ל (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל ח' באייר תשע"ו	לע"נ מרת גיטה ור' אברהם קליין ז"ל ד' באב / י"ח באייר	לע"נ נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה
לע"נ יחזקאל וחנה צדיק ע"ה י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א	לע"נ מרים שטרן ע"ה נלבית ה' באב תשע"ט	לע"נ יצחק טרשנסקי ז"ל כ"ח באדר תשפ"א	לע"נ דוד צבי טרשנסקי ז"ל בנם של יצחק ז"ל ונעמי הי"ד נלבית כ"ח באייר	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

החזר כספי על נופש שבוטל בגלל הקורונה

'ארץ חמדה גזית' ירושלים / אדר תשפ"א / תיק מס' 81012

דיינים: הרב דניאל מן, הרב ישועה רטבי, הרב יעקב ידידיה לוי

המקרה בקצרה: התובע הזמין נופש דרך הנתבעת שהיא חברת תיירות, בתמורה לסך 26,664 ₪. לאחר שפרצה מגפת הקורונה, והתברר כי לא ניתן יהיה לקיים את הנופש בזמנו, החברה החזירה לתובע 90% מהסכום שאותו שילם, לחלופין היא הציעה לו לקבל נופש דומה בשנה הבאה. כעת התובע מבקש לקבל בחזרה את היתרה בסך 2,664 ₪. לטענת הנתבעת, מגיע לה לקבל חלק מהתשלום עבור ארגון הנופש, ולכן היא משאירה אצלה סכום כזה. הנתבעת אף בקשה שהתובע ישלם לה עוד 10% עבור הטרחה שלה.

פסק הדין: הנתבעת תשלם לתובע 1,664 ₪.

נימוקים בקצרה:

1. קבלן שלא השלים עבודתו בגלל כורח

הנתבעת היא בגדר קבלן שהתחייב לספק חופשה הכוללת שירותים רבים, ובסופו של דבר לא יכול היה לספק זאת בגלל כורח (אונס). השולחן ערוך והרמ"א (חו"מ שלד, א) פסקו לגבי פועל שאם עבודה הופסקה באונס, שאינו תלוי בפועל או במעסיק, הרי שהפועל לא זכאי לקבל את שכרו. הלכה זו נכונה גם לגבי קבלן (נתיבות המשפט שלה, א). ערוך השולחן (חו"מ שלד, א) הוסיף שגם במקרה שבו הפועל מחזיק בשכר עבור כלל עבודתו, עליו להחזיר את הכסף עבור העבודה שלא בוצעה.

2. קבלן שעבודתו הופסקה ונגרמו לו הפסדים

במקרים מסוימים כאשר נגרמים לפועל הפסדים בגלל ההכנות לעבודה, הוא זכאי לפיצוי על כך כאשר העבודה הופסקה בגלל כורח. כך עולה מהגמרא (בבא מציעא עט ע"א) שעוסקת באדם שסיכם עם אדם אחר שזה יוביל עבורו בספינה חביות יין ממקום למקום אחר, והספינה טבעה. במקרה זה המזמין לא יכול לממש את חלקו בחוזה משום שהיין טבע, אולם הפועל יכול להעמיד ספינה אחרת, והדין הוא שהפועל זכאי לקבל את שכרו, וכן נפסק בשולחן ערוך (חו"מ שי"א, ג). לדעת ריב"ן (תוספות שם, ד"ה אלא) הסיבה שהפועל זכאי לשכרו היא כיון שנגרם לעובד נזק מטביעת הספינה. החזון איש (בבא קמא כג, יב) הוסיף שהחייב לשלם לפועל עבור העבודה שייך רק במקרה שמראש היה ידוע שיש סיכון מסוים בשעת המלאכה. כמו בספינה, שהסיכון לטביעה היה ידוע, ולכן חלק מהתשלום הוא מעין ביטוח עבור הספינה. אולם, יש ראשונים נוספים שחלקו על ריב"ן וסברו שגם במקרה של הפסד לפועל אין לשלם לו על עבודה שלא ביצע, וכך פסק הרמ"א (חו"מ שי"ט, ג). אמנם גם לדעתם במקרה שהפועל קיבל את כל שכרו, הוא לא חייב להחזיר כלום למעסיק, אם הוא יכול ומוכן לממש את ההסכם. אלא שבמקרה זה הנתבעת אינה יכולה לממש את ההסכם ולכן במקרה זה אין לחייב את התובע לשלם לנתבעת.

ג. דין מכת מדינה בקבלן

גגפת הקורונה מוגדרת בהלכה כ"מכת מדינה", הרמ"א (חו"מ שכ"א, א) פסק שעובד זכאי לשכר במקרה של מכת מדינה, והגר"א הקשה והרי לגבי מכת מדינה (שם) נאמר שאין לשלם למשכיר. אם כן, כיוון שהעובד משכיר את עצמו, הרי הוא בגדר משכיר ועליו לשאת בהפסד? ואכן לדעת הגר"א עובד לא זכאי לתשלום גם במכת מדינה. אמנם לדעת הסמ"ע (שכ"א ו) עובד זכאי לקבל מחצית משכרו. בגלל מחלוקת זו יש לפשר בין המעסיק לעובד (חתם סופר, ספר הזכרון, עמ' נא). למרות זאת נראה שדין זה אינו חל על קבלן, ולכן אין לחייב את המזמין בתשלום במקרה של מכת מדינה. ואכן המחנה אפרים (שכירות פועלים, ב) כתב שקבלן שלא סיפק את מה שהזמין ממנו, אינו זכאי לתשלום שכרו. לכן התובע פטור מלשלם לנתבעת.

למעשה, בית הדין הכריע שהנתבעת רשאית להחזיק בהוצאות שהנתבעת הוציאה באופן ממשי עבור ההזמנה המסוימת של התובע וירדו לטמיון. כיוון שהנתבעת לא המציאה ראיות הכריע בית הדין בדרך של פשרה לאפשר לנתבעת להשאיר אצלה 1000 ₪ בלבד ולהחזיר את היתרה.

למעבר לפסק הדין

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פיסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.

זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה

אתונות שאול והצל של יעקב

בספר שמואל מסופר על מסלול שעבר שאול בעת שנמשח למלך. תחילה מסופר על המסלול עד בואו לשמואל הנביא (א ט, ג- יז):

"וּתְאֲבֹדְנָה הָאֲתֹנוֹת לְקִישׁ אֲבִי שְׂאוּל וַיֵּאמֶר קִישׁ אֶל שְׂאוּל בְּנֹו קַח נָא אֶתְךָ אֶת אֶחָד מֵהַנְּעָרִים וְקוּם לְךָ בְּקֶשׁ אֶת הָאֲתֹנוֹת: וַיַּעֲבֵר בָּהֶר אֶפְרַיִם וַיַּעֲבֵר בְּאֶרֶץ שְׁלֵשָׁה וְלֹא מָצָאוּ וַיַּעֲבֵרוּ בְּאֶרֶץ שְׁעָלִים וְאִין וַיַּעֲבֵר בְּאֶרֶץ יְמִינִי וְלֹא מָצָאוּ: הִקְהוּ בָּאוּ בְּאֶרֶץ צוּף וְשְׂאוּל אָמַר לְנַעֲרוֹ אֲשֶׁר עִמּוֹ לָכֵה וְנִשׁוּבָה פֶּן יִחְדַּל אֲבִי מִן הָאֲתֹנוֹת וְדָאָג לָנוּ: וַיֵּאמֶר לוֹ הִנֵּה נָא אִישׁ אֶלְהִים בְּעִיר הַזֹּאת... וְשְׂמוּאֵל רָאָה אֶת שְׂאוּל וַד' עָנָה: הִנֵּה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי אֵלֶיךָ זֶה יַעֲזֹר בְּעַמִּי: הַכְּתוּב מְצִיין שְׂאוּל וְנִעְרוֹ לֹא הִצְלִיחוּ לְמִצּוֹא אֶת הָאֲתֹנוֹת בְּאֶרֶץ שְׁלֵשָׁה וּבְאֶרֶץ יְמִינִי, אֲדָּ אִינוּ מְצִיין זֹאת בִּיחֹס לְהֵר אֶפְרַיִם. וְנִרְאָה שֶׁהֵר אֶפְרַיִם הוּא הַשֵּׁם שֶׁל הָאֲזוּר הַכִּלְלִי שֶׁבּוּ עִבְרוּ בְּחִיפּוֹשׁ, וְהוּא מְכִיל אֲזוּרֵי מִשְׁנָה, וְהַכְּתוּב מְצִיין שֶׁבְכֹל אֶחָד מֵאֲזוּרֵי הַמִּשְׁנָה שֶׁבִּדְקוּ הֵם לֹא הִצְלִיחוּ לְמִצּוֹא אֶת מְבוֹקְשָׁם. אֶרֶץ צוּף גַּם הִיא אֲזוּר בְּהֵר אֶפְרַיִם שֶׁבּוּ גַר שְׂמוּאֵל כְּמִבּוֹאֵר בְּתַחֲלִילַת סֵפֶר שְׂמוּאֵל (וּבְמִפְרָשִׁים שֵׁם), וּבְבוֹאֵם לְשֵׁם הֵם הִגִּיעוּ לְשְׂמוּאֵל. וְלְכַאוּרָה תְּמוּהָ מְדוּעַ חִיפּוֹ שְׂאוּל וְנִעְרוֹ בְּכֹל הֵר אֶפְרַיִם וְהִרְחִיקוּ מִתַּחֲלִילָה לְמִקּוּמוֹת הִרְחוּקִים שֵׁם וּמְדוּעַ לֹא חִיפּוֹ מִתַּחֲלִילָה בְּסִבִּיבַת מִמְּקוֹם מְגוּרֵי מִשְׁפַּחַת שְׂאוּל, שֶׁהֵרִי סִיכּוֹי קְלוֹשׁ מְאֹד שֶׁהָאֲתֹנוֹת שֶׁמְרָדּוּ וּבְרָחוּ מֵאֲבִיו יִגִּיעוּ הִרְחֹק בְּלֹא שִׁיחִיָּה מִי שִׁישִׁים לֵב אֲלֵיהֶן וַיֵּאסוּף אוֹתָן אֲלָיו עַד שִׁדְעָה לְמִי לְהַחְזִירָן. וְנִרְאָה שֶׁאֲפִשֶׁר לֹא מֵרַע עַל כֵּךְ אֶת הַכְּתוּב: "מִדִּי מִצְעָדִי גָבַר וְאֶדָּם מִהָ גִבּוֹן דְּרָכּוֹ" (מְשָׁלִי כ, כד). ד' הַכְּנִיסִי בְּלֵב שְׂאוּל אֶת הַרְצוֹן לְחַפֵּשׂ אֶת הָאֲתֹנוֹת הַמּוֹרְדוֹת בְּמִרְחִבֵי הֵר אֶפְרַיִם, מִשּׁוּם שֶׁבְּמַעֲשֵׂה זֶה זָכָה שְׂאוּל שִׁצְטָרְפוּ אֲלָיו זְכוּיוֹת שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ שֶׁפִּעַל בְּאֲזוּר זֶה הִלְשֵׁגַת הַמְּלָכוֹת בְּעַם יִשְׂרָאֵל. בְּמִרְכּוּז הֵר אֶפְרַיִם נִמְצְאָה הֵעִיר שְׁכֵם, וּבְאֲזוּר שְׁכֵם וְהֵר אֶפְרַיִם פִּעְלוּ יַעֲקֹב וּבְנָיו כְּדִי לְהַכְּנִיעַ אֶת חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֵם שֶׁהִיא נְשִׂיא הָאֲזוּר, וְאֶת מֵה שֶׁהִי חֲמוֹרִי מִסְּמֵל. וּבְעֵת שֶׁשְׂאוּל סִייר בְּאֲזוּר זֶה בְּמִצּוֹת אֲבִיו בְּחִיפּוֹשׁ אַחַר **אֲתֹנוֹת** מוֹרְדוֹת ('חֲמוֹרִי') נִקְבְּצוּ אֲלָיו כּוֹחוֹת רֹחַנִיִּים שֶׁהִשְׁאִירוּ שֵׁם יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּמֵאֲבָקִים ב'חֲמוֹרִי'. נִרְאָה שֶׁלְּהַבְנָה זֶה מִרְמֵז רַבִּי עֲקִיבָא בְּמִדְרַשׁ וְכַפִּי שִׁיבּוֹא וְיִתְבַּאֵר לְקַמּוֹן.

משמעות צלצח

בְּמִסְגֵּרַת הַחִיפּוֹשׁ הִגִּיעַ שְׂאוּל לְשְׂמוּאֵל הַנְּבִיא שֶׁמִּשַׁח אוֹתוֹ לְמֶלֶךְ, וְנִתְּן לוֹ אוֹתוֹת שִׁתְּרַחֲשׁוּ עִמּוֹ בְּלַכְתּוֹ מֵעַמּוֹ (א י, ב):
 "בְּלִקְתֶּיךָ הַיּוֹם מֵעַמְּדֵי וּמֵעַמְּדֵי שְׁנֵי אֲנָשִׁים עִם קֶבֶרֶת רְחֵל בְּגִבּוֹל בְּנִימָן בְּצִלְצַח וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ נִמְצָאוּ הָאֲתֹנוֹת אֲשֶׁר הִלַּכְתָּ לְבַקֵּשׁ וְהִנֵּה נִטְשׁ אֲבִיךָ אֶת דְּבָרֵי הָאֲתֹנוֹת וְדָאָג לָכֵם לְאַחֵר מִהָ אֲעֻשֶׂה לָכֵן: ..." וּבְעֵנִין מִשְׁמַעוֹת הַשֵּׁם "צִלְצַח" מוּבָא בִּילְקוּט שְׁמַעוֹנִי (רַמְזוֹ קט):
 "ר' יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמֵר צַח צֵל יוֹם. ר' עֲקִיבָא אוֹמֵר צַח צֵל שֶׁל זֶקֶן 'וּמְלָכִים מְחַלְצִיךָ יֵצְאוּ' לְדַעַת ר' יוֹסִי הַגִּלְלִי הַכוּוֹנָה לְשַׁעָה בְּיוֹם שֶׁבָּה יִפְגּוֹשׁ שְׂאוּל אֶת הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵז הַצֵּל שֶׁל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הוּא הַקֶּטֶן בְּיוֹתֵר וְכַבִּיכּוֹל הַצֵּל נְהִיָּה צַח, וְהִיא שַׁעַת הַצְּהָרִים. וְאֵילוֹ רַבִּי עֲקִיבָא פִּירֵשׁ שֶׁהַכוּוֹנָה לְשַׁעָה הִיסְטוֹרִית, שֶׁבְּאוֹתָהּ הַשַּׁעָה יִתְבַּהֵר וְיִבְחִיק הַצֵּל שֶׁל הַיְזָקוֹן" - יַעֲקֹב אֲבִינוּ - שֶׁהִתְבַּרַךְ בְּבִרְכָּה: "וּמְלָכִים מְחַלְצִיךָ יֵצְאוּ". וַיֵּשׁ לְבַרֵּר מֵהִי מִשְׁמַעוֹת הַצֵּלִי שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ.

מדוע התעכב יעקב אבינו בשכם

כְּדִי לְהַעֲמִיק בְּמִשְׁמַעוֹת הַצֵּל שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ, יֵשׁ לְהַעֲמִיק וְלְהַבִּין מְדוּעַ הִתְעַכַּב יַעֲקֹב בְּחִזְרָתוֹ לְהוֹרֵיו שֶׁבְּחִבְרוֹן. לְכַאוּרָה הֵינּוּ מְצִפִּים שֶׁבְּחִזְרָתוֹ לְאֶרֶץ הוּא יִגִּיעַ מוֹקְדָם כְּכֹל הָאֲפִשֶׁר אֵל יִצְחָק וּרְבֵקָה שֶׁהֵיוּ בְּחִבְרוֹן וְהִתְגַּעְגְּעוּ אֲלָיו. אֲלֵא שֶׁבְּדַרְכּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הוּא קָנָה בְּשֵׁכֶם שֶׁבְּהֵר אֶפְרַיִם חֲלַקַת שְׂדֵה וּבְנָה שֵׁם מְזַבַּח, וְקִנְיַיִת הַשְּׂדֵה מִרְאָה עַל תְּכִנִּית לְהַשְׁתַּקְעוֹת לְפָרֵק זִמְן בְּאוֹתוֹ הַמְּקוֹם. מְדוּעַ הִשְׁתַּהָה יַעֲקֹב?
 נִרְאָה שֶׁיַּעֲקֹב רָאָה בְּרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ שִׁצַּל רֹחַנִי מְעִיב עַל אֲזוּר שְׁכֵם, וְשִׁצַּצְאֵיו עוֹמְדִים לְעִבּוֹר בְּשֵׁכֶם תְּהִלֵּךְ מְסוּבָךְ שֶׁחֲשׂוֹב לְעֵתִיד הָאוֹמָה. וְשִׁדְחִיית הַסֵּרֶת הִצֵּל הָרוֹחַנִי לְמוֹעֵד מְאוּחָר יוֹתֵר עֲלוּלָה לְהַגְדִּיל אוֹתוֹ בְּאוֹפֵן שִׁיקְשָׁה מְאֹד לְהַסִּירוֹ. וְלִכֵּן הִעֲדִיף יַעֲקֹב לְשַׁהוֹת שֵׁם מִתּוֹךְ תְּקוּוֹה שֶׁהַפְּעוּלוֹת הָרוֹחַנִיּוֹת שֶׁהוּא יַעֲשֶׂה שֵׁם, כְּגוֹן תְּפִילוֹת אוֹ מִשָּׂא וּמִתֵּן בְּאִמוּנָה וְכַדּוֹי יוֹעִילוּ לְהַסִּיר אוֹ לְכֹל הַפְּחוֹת לְהַקְטִין אֶת הַצֵּל הָרוֹחַנִי שֶׁהוּא רָאָה שֵׁם.
 שֶׁהִיָּה דוּמָה מְסוּפֶרֶת גַּם עַל אֲבִרְהָם אֲבִינוּ שֶׁבָּא לְאֶרֶץ וְשָׁהָה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעִי (בְּרֵאשִׁית יב, ח): "וַיַּעֲתֵק מִשָּׁם הִקְרָה מִקְּדָם לְבֵית אֵל וַיֵּט אֶהְלָה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעִי מִקְּדָם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַד' וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה':". וּמוּבָא עַל כֵּךְ בְּתַלְמוּד (סְנַהֲדְרִין דף מד, ב): "אִמֵּר רַבִּי אֲלֵעֶזֶר: לְעוֹלָם יִקְדָּם אָדָם תְּפִלָּה לְצַרָה, שֶׁאֵילְמֵלֵא הַקְּדָם אֲבִרְהָם תְּפִלָּה לְצַרָה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעִי לֹא נִשְׁתִּיר מִשׁוֹנְאִיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁרִיד וּפְלִיט". כְּלוֹמֵר, אֲבִרְהָם חֵשׁ ב'צֵלִי שֶׁמְעִיב עַל הָאֲזוּר שֶׁבֵּין בֵּית אֵל וְהָעִי, וְהִרְגִישׁ שֶׁבְּנֵי עֵתִידִים לְהִיּוֹת שֵׁם בְּסַכְנָה, וְלִכֵּן שָׁהָה שֵׁם וְהִתְפַּלֵּל עֲלֵיהֶם. וְאִכּוֹן בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ מְסוּפֶר שֶׁבְּכַנִּיסַת יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ הֵם נִכְשְׁלוּ בְּנִסְיוֹנָם הָרֵאשׁוֹן לְכַבּוֹשׁ אֶת הָעִי וּנְפַל מֵהֶם מְסַפֵּר מוֹעֵט, עַד שֶׁנִּסּוּ וְהִצְלִיחוּ. וְחִזִּ"ל מְגִלַּת שֶׁאֲבִרְהָם חֵשׁ בְּסַכְנָה הִעֲתִידִית וְלִכֵּן שָׁהָה בְּאֲזוּר הַהוּא וְהִתְפַּלֵּל עַל בְּנָיו, וְלוּלִי כֵן הִיוּ נוֹפְלִים מֵהֶם עִם רַב וְלֹא רַק מְסַפֵּר מוֹעֵט שֶׁל אֲנָשִׁים.
 בִּימֵי יַעֲקֹב הִשְׁתַּלַּט **חֲמוֹר הַחַי** עַל אֲזוּר הֵר אֶפְרַיִם וּבְנָה בְּמִרְכּוּזוֹ עִיר בְּשֵׁם בְּנוֹ שְׁכֵם, וְיַעֲקֹב חֵשׁ שֶׁצֵּל רֹחַנִי כְּבִד מְעִיב עַל הָאֲזוּר וְרָצָה לְהַסִּיר אֶת הַצֵּל. בְּלִשׁוֹן יְמִינוֹ נִיתֵן לֹמֵר שֶׁיַּעֲקֹב רָצָה לְהַקִּים שֵׁם 'גְּרַעֲיָן תּוֹרְנִי' כְּדִי לְהַאִיר אֶת הָאֲזוּר בְּאוֹר רֹחַנִי. וְלִכֵּן הוּא קָנָה שֵׁם חֲלַקַת שְׂדֵה וְהִתְכוּוֹן לְהִתְעַכַּב וּלְשַׁהוֹת שֵׁם. נִרְאָה שֶׁהַצֵּל שֶׁרָאָה יַעֲקֹב קָשׁוֹר גַּם לְשֵׁם "חֲמוֹרִי".

עני ורכב על חמור

כאשר הנביא זכריה מתאר את המלך שישראל מצפים לבואו הוא מנבא: "גילי מאד בת ציון הריעי בת וישלם הנה מלך יבוא לך צדיק ונושע הוא עני ורכב על חמור ועל עזר בן אנתנות". מהר"ל מפראג מסביר את המושג 'רוכב על חמור', במובן של שליטה על החומריות. העיר שכם וסביבותיה היו נתונים לשליטת משפחה שאביה נקרא 'חמור'. יעקב אבינו חש ברוח קודשו שבאזור זה קיימת רוח של מרדנות שעלולה לפעפע בעתיד בקרב בניו, רוח של משיכה אל החומר והחומרנות. הוא חש שצריך להכניע תחת הקדושה את האזור הזה שבשליטת "חמור החני נשיא הארץ", ובכך יסתייע בידו שבעתיד יצא מבניו מלך שימלוך על החומריות.

יעקב רצה לקרב את תושבי אזור שכם לעבודת ד' ולכן הוא קנה חלקת שדה מבני חמור והקים שם מזבח וקרא בשם ה'. אך בסופו של דבר יעקב לא הצליח להסיר את הצל אלא להקטין אותו. ואכן לאחר דורות רבים העיר שכם היתה המקום שבו בני ישראל מרדו במלכות בית דוד ברחבעם בן שלמה. ולפי מה שהתבאר, יעקב חש מעין פיקוח נפש רוחני שמצדיק התעכבות באזור שכם כדי להשתדל ולתקן רוח מרדנות זו, וכדי שיהיה מלך אחד לכלל ישראל, ולכן הוא התעכב בשכם ולא המשיך במסעו אל הוריו שבחברון. ויתכן שפעולותיו בשכם הקטינו את הנזק והועילו לכך שבני ישראל שמרדו בבית דוד לא התפצלו אז למספר גדול של ממלכות כמספר השבטים, והמלכות נחלקה אז רק לשתי ממלכות לממלכת יהודה ולממלכת עשרת השבטים.

שכם והמלחמה הראשונה בתולדות בני ישראל

הצל הרוחני המעיק שיעקב ראה בעיר שכם פגע כבר ביעקב עצמו, משום ששכם בן חמור אנס את דינה בת יעקב, ובני יעקב שמעו ולוי יצאו והרגו את חמור ואת אנשי שכם בלא הסכמת אביהם. יעקב נזף בהם שהם סיכנו את כולם משום שמשפחת יעקב הם אנשים מועטים ואם העמים שבארץ יתאספו עליהם למלחמה הם עלולים להשמיד אותם, אך שמעון ולוי לא השתכנעו מדבריו וענו לו "הכזונה יעשה את אחותנו".

ד' ציווה אז על יעקב לעלות לבית אל והוא ומשפחתו עשו כך. ובמדרש (בראשית רבה פא, ד) מסופר שחששו של יעקב התקיים והגויים התכנסו למלחמה על יעקב ובניו. דבר זה מרומז בדברי יעקב ליוסף: "ואני נתתי לך שקם אחד על אחיך אשר לקחת מידי האמרי בחרבי ובקשתי". בתלמוד (בבא בתרא דף קכג, א) מובא "חרבי - זו תפלה, קשתי - זו בקשה". כלומר תפילותיו ובקשותיו של יעקב להינצל מהגויים שקמו להילחם בהם הן אלו שהועילו, וד' הפיל פחד על הגויים והם לא רדפו אחרי יעקב ובניו. ואמנם אין מקרא יוצא מידי פשוטו וגם במדרש (בראשית רבה פ, ל) מסופר שיעקב אבינו חגר אז את חרבו וקשתו ממש, אך אפשר לשלב בין הדברים ולבאר שיעקב חגר אז את חרבו וקשתו ממש, אלא שבסופו של דבר התברר שהשימוש שנעשה במ לא היה בהריגת האויבים בחרב ממש אלא בתור כלים המסייעים לתפילה (וכפי שעשה אלישע עם מלך ישראל¹). וד' נענה לתפילות יעקב והפיל פחד על הערים שסביבם: "ויסעו ויהי חתת אלהים על הערים אשר סביבותיהם ולא רדפו אחרי בני יעקב".

ונמצא שעצם ההליכה של שאול באזור הר אפרים מתוך מטרה להשתלט על החמורים (האתונות) שמרדו וברחו. יש בה מעין חזרה על מעשי יעקב ובניו שכבשו את האזור הזה מאת "חמור" נשיא הארץ ולאחר מכן המשיכו במסע מלחמה מטיל אימה על האיזור עד שהגיעו לבית אל. והכוחות הרוחניים ("הזכויות") שהותירו שם יעקב ובניו מתלכדים סביב שאול ויסייעו בידו למלוך על ישראל ולהילחם באויבי ישראל.

ואמנם לא מדובר בהליכה של שאול מרצונו העצמי בלבד, אלא שהוא הולך למשימה זו בשליחות אביו, וגם בכך יש חזרה על פעולות של יעקב אבינו ששלח לאזור הזה את בניו, וכפי שיתבאר לקמן.

יוסף ואחיו והחמורים

בהמשך ספר בראשית מסופר שיעקב אבינו יושב בחברון אך הוא שלח את בניו לרעות את צאנו באזור שכם המרוחק מרחק רב מחברון. יתכן שיעקב שלח אותם לשכם רק כדי להפגין בעלות על האזור שכבשו מאת חמור אבי שכם. אמנם ניתן לומר שיעקב שלח אותם לשם למען אותה מטרה שהוא התעכב מתחילה בשכם בבואו לארץ, משום שהוא ראה שעדין יש צל רוחני שמעיב על המקום, ורצה שבניו יקיימו מצוות כיבוד אב וירעו את צאנו לפי בקשתו דווקא בשכם, והעבודה הרוחנית שבניו יפעלו שם תועיל להסיר את הצל. לאחר מכן שלח יעקב גם את יוסף לשכם לראות את שלום אחיו. וגם בשליחות זו יעקב הניח שהפעולה הרוחנית שיוסף יעשה באזור ההוא בעת שיקיים מצוות כיבוד אב ויחפש אחר אחיו תועיל למעט את ה'צל המעיק' שיעקב ראה שנותר באזור שהיה שייך ל'חמור'.

אך כשיוסף הגיע לאזור, האחים שנאו אותו מכרו אותו להיות עבד במצריים. באותה שעה האחים נכשלו בפעולה הרוחנית שלמענה נשלחו לשכם ובמקום להכניע את החומריות המרדנית שפעפה בהם הם מרדו באביהם ומכרו את יוסף תמורת "בצע" חומר.

לאחר מכן היה רעב בארץ ויעקב שלח את בניו להביא אוכל מצריים. דבר מעורר פליאה הוא שהחמורים מוזכרים מספר רב של פעמים ובאופן בולט במעשי האחים במצריים, ואפילו באופן תמוה כמו בכתוב "וייך אוו הַאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל דָּבַר הַכֶּסֶף הַשֶּׁבַב בְּאִמְתָּחֹתֵינוּ בְּתַחֲלָה אֲנַחְנוּ מוּבְאִים לְהַתְגַּלֵּל עֲלֵינוּ וּלְהַתְנַפֵּל עֲלֵינוּ וְלִקְחַת אֶתְנוּ לְעֶבְדִים וְאֵת חַמְרֵינוּ". לעומת הצרה הגדולה שהם חוששים ממנה שיקחו אותם לעבדים, מה מקום יש להתייחס בכלל ולהזכיר את לקיחת החמורים. ותמיהה דומה יש גם בכתוב "הַבְּקָר אֹר וְהַאֲנָשִׁים שִׁלְחוּ הִמָּה וְחַמְרֵיהֶם".

ניתן לומר גם על כך את הכתוב במשלי (כ, כד) "מד' מצעדי גבר ואדם מה יבין דרכו". ד' גילגל את צעדי אחי יוסף במצרים כך שיתקנו את אשר חטאו לאביהם יעקב במכירת יוסף. יעקב שלח את האחים לשכם לרעות את צאנו כדי לקיים שם מצוות כיבוד אב ואם ובכך להכניע את ה'צל' של החמור המרדני תחת הקדושה. אלא שהאחים שבו ומרדו שם באביהם ומכרו את יוסף. כעת כשהם יורדים במצוות אביהם למצרים עם חמורים שעליהם הם אמורים לשים אוכל לאביהם, הם

מתקנים את אשר פגמו לפני כן. וכיוון שהעיסוק בחמורים האלו מתקן את שפגמו בעת שנשלחו להר אפרים התורה מאריכה ומזכירה את החמורים האלו מספר רב של פעמים.

גם יוסף נשלח על ידי אביו לשכם כדי לקיים מצוות כיבוד אב ולהכניע בכך את הצל של החמור המרדני שיעקב ראה שנותר שם. יוסף לא הצליח לסיים אז את משימתו (שלא מרצונו), אך כשהוא מצליח לגרום לאחיו לחזור בתשובה ואז מגיעה העת לגלות לאביו שהוא חי ומולך במצריים מסופר: "וּלְאָבִיו שָׁלַח פְּזָאֵת עֶשְׂרֵה חֲמֹרִים נְשָׂאִים מְטוֹיֵב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֶתְנֹת נְשָׂאֵת בָּר וְלֶחֶם וּמִזֶּן לְאָבִיו לְדָרְדָר". לכאורה לא מובן מדוע חשוב להזכיר את החמורים והאתונות ששלח לאביו, אמנם לפי מה שהתבאר יש לומר שיעשר' הוא מספר המסמל את הקדושה, ויוסף מרמז לאביו שהוא והאחים משלימים כעת את הענין הרוחני הנסתר שמחמתו שלחם אביהם לשכם שבהר אפרים, וכעת יוסף רותם את ה'חמור' תחת הקדושה בכפליים (הן את החמור והן את האתון) והוא מעלה על גבי עשרה חמורים ועשר אתונות דברים שונים לאביו.

ואף שאול שיוצא לחפש אחר האתונות בהר אפרים בשליחות אביו, חוזר בכך על מעשי בני יעקב שנשלחו במצוות אביהם לשכם שבהר אפרים כדי להכניע שם את הצל המעיק שהותיר שם 'חמור' נשיא הארץ החיוי. וזהו תפקידו של המלך בישראל לרתום את החומריות/ חמוריות תחת הקדושה. וקצת מן היסודות האלו מצויים בדברי רבי יהונתן אייבשיץ בספרו אהבת יונתן (בהפטרות בלק):

"והנה לעתיד כשיבא משיח האמיתי יכרית בתחלה קליפת החמור ויכניעו כל עיקר וזהו (זכריה ט, ט) 'עני ורוכב על החמור'. וגם יעקב ירא מזה לכנוס למצרים עד ששמע מיוסף בנו שהשפיל קליפת החמור ורמז בזה ששלח לאביו 'עשרה חמורים'... וכן נמי מלך ראשון שהוא שאול הצדיק הכניע גם כן בתחילה קליפת החמור וזו היא ענין אבידת האתונות"

ומה שהתווסף במאמר זה הוא שאת המאבק בחמור/ חמוריות התחילו יעקב ובניו באזור שכם שבהר אפרים, ולכן ד' גלגל מתחילה שגם שאול המלך יחפש את האתונות באותו אזור. וזאת כדי שהתפילות שהתפלל יעקב אבינו באותו אזור. וכן זכויות המלחמות שעשו יעקב ובניו באותו אזור, וכן זכויות התשובה שעשו האחים על מעשיהם באזור הר אפרים, כל אלו יצטרפו לכוח רוחני שיחזק את שאול בעלותו למלוכה, ויסיר את ה"צל" שראה שם יעקב. ושאל שיוצא לחפש את האתונות במצוות אביו ומגיע להר אפרים חוזר על מעשי יוסף שנשלח במצוות אביו לאזור הר אפרים. וכשם שדאגת יעקב לבנו יוסף שלא חזר משליחותו נמצאת ברקע העלילה כך גם כאן נמצאת דאגת אביו של שאול לבנו שאינו חוזר מהשליחות.

מסע המלחמה של יעקב משכם שבהר אפרים ועד בית אל היה רק חלק ממסעו של יעקב אבינו בחזרתו להוריו שבחרון. בהמשך דרכו מתה עליו רחל וגם מאורע זה מוזכר בתהליך המלכתו של שאול, ובכך נרחיב בעז"ה במאמר הבא.

¹ מלכים ב יג, טו-יח.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

מתפללים לרפואתם השלימה של:

<p>טל שאול בן יפה חוה ראנלה בת פיילא רבקה רינה בת גרונה נתנה</p>	<p>ניר רפאל בן רחל ברכה חנן הראל הכהן בן דרורה מאירה בת אסתר בתוך שאר חולי עם ישראל</p>	<p>ישראל בן רבקה אריה יצחק בן גאולה מרים נטע בת מלכה</p>
---	--	---

<p>לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלבי"ע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג</p>	<p>לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל</p>	<p>לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלבי"ע ז' בתשרי תשע"ה</p>	<p>לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלבי"ע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
<p>לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היידי</p>				

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ו)

Turin, Italy

טורינו, איטליה
שבט תשס"ג

הסעת תינוק לבית הכנסת בשבת על ידי גוי במכוניתו

שאלה

בשו"ת במראה הבזק ח"ג תשובה לו התרתם לצורך קירוב טלטול ילדים בשבת לבית הכנסת באמצעות אמירה לנכרי. התרתם גם שם בתשובה לח הבאת זקן לבית הכנסת בשבת ברכב על ידי גוי במקום של פיקוח נפש רוחני. האם מותר להביא תינוק לבית הכנסת בשבת באמצעות גוי שיעשה זאת ברכבו "אדעתא דנפשיה"?

תשובה

אין להתיר¹ הסעת תינוק יהודי ברכב לבית הכנסת בשבת גם אם הגוי עושה זאת "אדעתא דנפשיה"² וגם אם עושה זאת ברכב השייך לו ולא לאביו של התינוק³.

¹ המאבק על צביונה של השבת הוא זה שצריך להנחות את הפוסקים ולכן יש להיזהר מאוד גם במקום שנוכל למצוא היתרים ע"פ כללי הפסיקה הרגילים.

² אין זה דומה להיתר לטלטל קטנים לבית הכנסת, במקום שנוכחות האם בבית הכנסת היא לצורך "קירוב", שם אין פגיעה באוירת השבת, כמבואר בשו"ת "במראה הבזק" ח"ג תשובה לו.

³ בשו"ת "במראה הבזק" ח"ג תשובה לח, ההיתר מבוסס על פיקוח נפש רוחני וגם אז לא הותר הדבר באופן קבוע.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

חברי הועדה המייעצת:
הרב זלמן נחמיה גולדברג
הרב נחום אליעזר רבינוביץ
הרב ישראל רוזן

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org